M. A. Šimáček: Chamradina

Třetí číslo povídkového cyklu pseudonyma Martina Havla *Chamradina* není a nechce být, jak poznáváte hned z velice zamotaného a mnohomluvně rezonujícího úvodu, prošpikovaného samými „jakkoliv" a „nicméně", dílem ryzího plastického umění, jež v sestředěných liniích, v zhuštěném a světelnějším ovzduší náladovém vyvolává hru citů, snah a vášní *ryze a obecně* lidských. Ne. Je to práce zřejmě a otevřeně *tendenční, politická.* Je silně skloněna k *traktátu, epištole, thesi.* Nepodává nám svět a život postižený v *objektivitě* tvůrčího individua, básníka, nýbrž zprostředkovaný názorem člověka třetího, zabarvený jeho mlžným, vznětlivým mediem: v knize Havlově nemluví autor za sebe přímo, nebere k světu duševnímu i hmotnému určitou jednotnou posici své individuality — ne — dává mluvit jedné ze svých osob — filosofu Filipu Kořínkovi — a celá povídka konstruována je na základě fikce *zápisků Kořínkových.* Autor činí si násilí a hledí vidět, cítit, líčit všecko očima svého reka, průměrného, „dobromyslného" (jak sám praví), elementárně vznětlivého mladíka svěže lidového původu ze severovýchodních Čech.

Fikce tato již působí na mne dojmem trapným, *dojmem malé umělecksti.* Člověk prohlíží zřetelně právě ten fakt, že je to *fikce,* že je to *hříčka virtuosity* — a odtud ten trapný dojem. Autor dává si záležet, aby se mu ta *virtuosní hračka* povedla, — a *umění, opravdové, seriosní umění* nechá běžet k čertu. Je to úmyslnost, k níž zavedl autora *krajní naturalismus,* — a to je ta pojmová mez (a jen ta jediná), kde přestává umění a začíná hračkářství, podivínství, baroknost a schválnost. Autor předpokládá, že dění knihy jest od *a* až do *ž čiročirá faktická skutečnost,* že on *skutečně* jen uveřejňuje *skutečné* zápisky *skutečného* filosofa Filipa Kořínka, — a žene tu domnělou objektivnost až tak daleko, že v úvodě svaluje zodpovědnost (to je přes všecku přímo kaučukovou obojetnost a pružnost, přes všecka ta „jakkoli", „nicméně", „ovšem" a „přece" smysl onoho úvodu) za názory Kořínkovy se sebe — na Kořínka. Právě jako kdyby ten Kořínek byl živý a bydlil tam a tam, číslo to a to, patro to a to. Věru, jen adresu Kořínkovu měl p. autor udat a odkázat čtenáře, aby si šel své spory a pochyby vyřídit s p. profesorem Kořínkem k němu do bytu. Autor nic — autor muzikant — autor jest jen ubohý, poctivý naturalista, který kreslí lidi, jak jsou, jak mluví, jak píší. Že mluví a píší hlouposti, pošetilosti, nesmysly — za to *on* nemůže. To je věc Pána Boha, který je tak stvořil. (A má pravdu: neboť takový autor sám opravdu *nic netvoří).*

Na takovém starém, ošumělém, naturalistickém vtipu je založena *Chamradina* páně Havlova. Autor řekl si: podívejte se jen, jak dovedu být *objektivní, realistický!* Ani špetku svého *já,* ani krapet *subjektivity,* ani ždibec *individuality* nenechám v knize. Holá, pozor! To bude kousek! Posud nevídané! Unikum! Já, ten zajímavý, temný pseudonym, za nímž budou hádat babští kritikové všechny bohy českého Parnasu, od Svatopluka Čecha po Ignáta Herrmanna, *já se zapru úplně!* Budu stejně šedě, líně, unavně a obšírně popisovat a pozorovat, stejně zapáleně cítit a hlavně stejně hloupě myslit nebo nemyslit jako takový nějaký filosof Kořínek, chudák naivní, třiadvacetiletý studentík protloukající se bídně universitou v Praze. To bude *kus umění,* co? Tak úplně se zapřít, tak dalece se přelít do druhého, do takové ubohé průměrné duše, do takového typického venkovského hocha z lidu. Bude to konečně již jednou hodně okatě vidět, jaký jsem *realista,* jaký *objektivní umělec,* jaký básník *sociální a demokratický?*

A skutečně, hejlové se chytili.

Četl jsem alespoň v kterémsi listě, jaké ohromné umění je to zapřít tak zcela, ale tak zcela svou spisovatelskou individualitu, jak se to podařilo autoru *Zápisků phil. stud. Filipa Kořínka.* Člověk myslí opravdu, že to jsou opravdovské zápisky Kořínkovy — tak bez spi-

sovatelské masky je prý styl *Chamradiny*. Klam jest úplný — Täuschung ist vollkommen! čte se na známých reklamních plakátech. A co námahy prý to asi autora stálo tak se zapřít, tak docela se vyzout ze svého *já!*

Ale, drahý pane, namítal jsem v duchu, jakpak to víte, že jej stál ten bezbarvý, vleklý, povídavý, nudný a šedý styl *nějaké sebezapření?* Že jej to stálo *námahu?* Možná naopak, že byl úplně *ve svém živlu* ten pán, že nijak nezapíral svou individualitu, nýbrž naopak podal se jednou doopravdy celý, jak je v domácích nedbalkách, bez pozlacené divadelní helmy, v níž vystupuje s plným jménem a v níž se možná zcela zlotřile potí, a jež jej možná zcela ničemně tlačí na hlavě . . . Ale nosí ji možná, jak již bývá, *pro čest, aby se zdál něčím jiným, než jest. Hraje* si snad na soi-disant umělce, stylistu, básnickou individualitu atd., třeba jej ty rytířské škorně stylu, výrazu a malby sebe více mozolily. Případ častější, můj drahý pane, než se vám zdá, případ zcela obvyklý a běžný v literárním životě.

A tak možná, že to, co vy mu pokládáte za nejvyšší sebezapření, jest u něho naopak *přirozená, nezfalšovaná expanse*, zcela přirozené, upřímné a snadné rozlití svého charakteru.

To, co pokládáte za nejvyšší námahu, bylo mu možná *zcela snadné.* A jsem o tom plně přesvědčen, jak pročítám tuto knížku: ne, ten pán se do té šedé, do té povídavé tlachavosti, do toho pseudomudrování nijak nenutil . . . šlo mu zcela rovně od srdce . . . koupal se v tom s touž přirozenou snadností, jako kachna v rybníčku.

Vidíte, také *diletantismus*, proti němuž se tolik vzpíráme. A jak vyložený diletantismus! Nemít žádného charakteru — to je takový poslední zoufalý pokus o charakter. Toho se tím sice nedosáhne — na *charakter* to nestačí — ale snad na *charakteristiku* . . . Mně jest alespoň člověk, který tak virtuosně a *tak k nepoznání* dovede se vysvléci ze svého nějakého, ať takového či makového, charakteru uměleckého, někdejší veřejné t. zv. individuality své, zjev venkoncem trapný. Ptám se: co mu byl tedy *starý dosavadní způsob, styl umělecký?* Zajisté ne *nic jeho, nic z nitra obtížně a pomalu vyrostlého*, nic jemu *podstatného*, když dovedl tak lehce, kvůli vtipu, kvůli schovávačce se z něho vysvléknout! Převlékací virtuosita — to přece není umělecký charakter. Rychle a snadně měnit masku —to je snad herecká *virtuosita* — ale to není *umění*, to není charakternost básnické individuality . . .

A tak opakuju: ta celá fikce, ta celá mysteriesní *changez-passez hra*, na níž stojí pseudonymní schovávačka *Chamradiny*, jest otřepaný naturalistický vtip. Trapné na věci jest jen, že autor jej vzal vážně, a s ním řádná část české kritiky. Spočívá to všecko na takovém špičatém slovíčku, které je docela naťuklé právě jako ono Kolumbovo vejce. *Zapřít sebe, svou individualitu, svůj charakter — to přece není charakterní. Zapřít svůj styl — to přece není stvořit styl nový.*

A takové absurdnosti chtěl dokázat autor *Chamradiny*. A v možnost takových absurdností chtěla věřit česká kritika.

A odtud mám ten trapný dojem neseriosnosti již z komposice a struktury celé knihy. Na tak seriosní thema, jaké chce formulovat a řešit *Chamradina*, nejde se takovým titěrným fikčním hračkářstvím... takovými skrývačkami a lapačkami . . . Na tak těžké thema mělo by co stačit celé plné umění . . . Ale takto jde hlavně o kousek povrchního žonglérství. Autor dává si záležet, aby se mu ta *virtuosní hračka* povedla: — ale po umění, opravdovém seriosním umění, kterému jde ne o fráze a these a maškarády, ale o duši, nitro, jejich krise a záhady a muka, není tu mnoho stop.

Thema *Chamradiny* je *proces odnárodnění*, který se hraje na spráskaném romantikovi a ilusionistovi, na popáleném komáru, na duši vznětlivé, prudké, ale nestálé, dnes již zrazené, zhořklé a vystřízlivělé, povalené ochablostí a kleslostí, rozleptané v jádře ironií, jíž se tvrdošijně a urputně trestá za někdejší naivní důvěřivý ilusionismus a optimismus.

Jaká škoda, že není tento člověk traktován *přímo* autorem, že se nám podává teprve v zabarvení a pojetí mladého naivního mělkého človíčka, jenž — třeba philosophiae studiosus — nemá ani dost málo objímavého širokého klidného ducha filosofického, aby mohl volně liberálně pozorovat, soudit a malovat tohoto člověka! Jaká škoda, že

je nám zprostředkován z druhé ruky a z jaké ruky, z ruky obmezence, fanatika a sektáře skoro! Jakou psychologickou malbu byl by tu mohl podat autor, jakou příležitost tu měl vysvětlit a znázornit tu roztříštěnou chorobnou duši, vyčíst ze všech jizev jejích všecky krise, jimiž prošla. Škoda, že se této příležitosti široké klidné psychologické analysy a malby tak úplně, tak naprosto vyhnul!

O Janu Svatopluku Kobosilovi, kandidátu odnárodnění, dovídáme se tedy všecko z druhé nebo dokonce třetí ruky: úryvkovitě, zlomkovitě, bez vysvětlení, zcelení, z několika širokých epithet, z několika skrovných, holých, vnějších faktů, jejichž *vnitřní motivy* zůstanou nám utajeny a jež lze psychologicky vysvětliti si nejrůznějším způsobem. Celý rozvoj jeho až do čtyřicátého roku, kdy nám jej p. autor či správněji p. Filip Kořínek uvádí samotného před oči, je nám podán v dětských vzpomínkách Filipových, přirozeně nejasné a mlžné perspektivy, a ve velice sice stručných, jadrných, ale asi venkoncem stranných a subjektivných kritikách venkovského jakéhosi strejce Jakoubka, jenž má být asi podle Kořínka typický představitel tuhého národního jádra, lidové podstaty národní (viz str. 212). Nápad venkoncem nešťastný: Jakoubek je tradován v *zápiskách Kořínkových* jako venkovský hloubavec, kmotr rozumec *konservativního jádra* po vzoru ku př. známých figur Šmilovského, člověk primitivně hrubý, těžký, nehybný. Jak může *takový* člověk míti smysl a pochopení pro složitou hybnost života městského? Jak může být tento člověk rozumným a správným soudcem Jana Svatopluka Kobosila, člověka *jiné* společnosti, než jest on sám! Neodsuzoval by ten kmotr rozumec svou konservativně nedůvěřivou a nehybnou letorou (a nic jiného ta domnělá jeho moudrost a znalost světa a života není) každého člověka větších rozběhů a agilnější povahy — i kdyby to byl jinak člověk zcela vyrovnaný, zcelený a zdravý, i kdyby to nebyl náhodou vratký, nestálý Kobosil? Co může platit soud takového člověka? A má to smysl brát jej jako autoritu pro minulý rozvoj Kobosilův?

Ve čtyřicítce asi nebo spíše před čtyřicítkou jest nám Kobosil představen přímo: mluví, jedná před čtenářem. Autor maluje jej jako člověka vznětlivého a dráždivého (str. 61), nehospodárného „divousa“ utiskujícího plachou, povolnou, skrčenou svou ženu (str. 144), rozervaného a nespokojeného vším svým životem, posmívajícího se ilusím a zápalům svého mládí, jež mu pokazily slušnější hmotný byt (str. 67, 121 a j.), nenávidícího svého mrtvého slabošského, zdá se, otce, jenž jmění promarnil ve falešném neplodném vlastenčení, zabil v národních podnicích bez smyslu a užitku, v pustém spolkaření a bratříčkování s vynikajícími českými politiky a žurnalisty (str. 108, 109), a přenáší tuto roztrpčenost, posměch, zlobu, nenávist ze soukromých podnětů, příčin a osob na celky veřejné: národ, vlast. Odsuzuje šmahem a naprosto všechen národní život český, všecky projevy českého života veřejného: život hmotný, obchod, průmysl, i život duchovní: umění, literaturu, publicistiku, vědu. Všecko naše jest mu „chamradina“, všecko cizí veliké, nedostižné, jediné. V dnešním období našeho rozvoje vidí úpadek proti době t. zv. buditelské. „Kde máte, prosím vás,“ pokračoval opět po takovém návratu ode dveří a zastaviv se u mne, „dnes nějakého takového velikého pracovníka, jako byl Dobrovský, Šafařík, Purkyně, Palacký? Kde člověka takových vysokých cílů, takových obsáhlých programů duševních? Kde je máte?“ (Str. 97.). Doba buditelská byla jen přechodné vzplanutí krátkého trvání — nyní hasneme. „Sílit?“ přerušil mě Jan Svatopluk. „Copak vy myslíte, že my sílíme? Naše snahy odumírají, naše práce se menší, naše půda slábne. Tehdejší zrodila Šafaříka, Pressla, Jungmanna, Palackého, Purkyně s jejich vysokými cíli a obrovskou prací — kdežto naše? — Slabé stromy jsou důkazem slabé půdy — a my máme stromy čím dál nižší a slabší. Stačili by naši bojovníci dnes vzkřísit národ? — A pokolení, které roste, je ještě chabější. — Věřte mi, já nemám naděje žádné a pohlížím na věc střízlivě. Doba Šafaříků, Jungmannův a tak dále byla dobou vzplanutí — ale teď hasnem a zhasnem.“ (Str. 105.)

Zdálo by se vám podle citovaných vět a názorů, že Kobosil je duch střízlivý, analytický, zkoumavý, chladný. Ale chyba lávky! Tento člověk má minulost dobrodruha a větroplacha: prodělal polské povstání, sloužil na vojně, vystěhoval se do Ameriky . . . a všude se ztroskotal. Tento člověk opíjí se vlastními slovy jako opiem, jitří své rány

z chorobné rozkoše, shromažďuje kolem sebe v hospůdce „u Koubů" kruh lidí, jež opíjí jako sebe... a víc... opíjí se tam i zcela hmotně... alkoholem... Dají se ty dva kontrasty tak snadno srovnat? Dá se jen tak beze všeho položit vedle sebe skutečně kritičnost, jakou projevuje Kobosil na několika místech, široký rozhled po umění a literatuře evropské (str. 133), chladná zkoumavost a analytičnost (on sám vyciťuje a uvádí Kořínka na jednu z příčin svého odnárodnění: úpadek své rodiny) — a na druhé straně jalový pathos a hazardnost citová a myšlenková? Netvrdím, že ty protivy jsou nesrovnatelny v jednom člověku, — tvrdím jen, že v Kobosilovi nejsou *vysvětleny, spojeny,* — že působí dojmem slátaného kusu. Zajímavý člověk, opakujete si, jen škoda, že padl do rukou člověku, jako je Kořínek, který jej nedovede jednotně osvětlit a vyložit. Jaký zajímavý kus *ryze lidské* a *ryze psychologické* práce by to mohl být! A pak: takto vypadá úmysl p. autorův velmi *neloyálně:* skutečně seriosní námitky pronesené proti našemu národnímu životu, literatuře, umění, zdůvodněné kriticky a dokazatelné každému rozumnému a poctivému člověku, vložil do úst existenci velice pochybné a chatrné... To není loyální způsob boje: věšet vážné argumenty na nevážné a problematické lidi — to je trochu starý nezpůsob a trochu stará chytristika...

Stejně neloyálně jako s figurou Kobosilovou točí p. autor se svou *thesí.* Kobosil směřuje k odnárodnění podle p. autora z důvodů *ryze hmotných, zištných.* U české pojišťovny je postavení jeho bídné; — aby si polepšil, přejde ke společnosti německé. To je celý případ Kobosilův — zcela průhledný, zcela běžný a opakující se v pohraničných krajích českých tuším en gros. Případ jistě vážný a těžký, — ale zcela typický a běžný. Ale je to rozumné, důvodné a loyální činit z něho filosofický problém, ozbrojovat velmi necvičené a neohrabané lidi spekulativnými zbraněmi, provést venkoncem ubohý dialektický a schematický šerm a podezírat několik zcela ryzích, bezzájmových duší z nedostatečného vlastenectví? Má to smysl mluvit o „filosofických stromečkách", jimiž si prý vysazuje cestu Jan Svatopluk, když Jana Svatopluka žene do německého tábora — hladový žaludek, roztrhané boty a otřený oděv? Je loyální pomlouvat pak s čirým nepochopením individualismus (str. 176 a 177) a vkládati tomu *ubohému* Janu Svatopluku do úst zásadu, že člověk má nejen právo, ale i povinnost rozepnouti své síly do nejvyšší míry, do všech směrů — a nelze-li v jednom národě, tož v druhém. Což neví, že zemřelý Schauer (ostatně jen v jedné nejstarší fázi svého rozvoje a ve formě hypothetické) vztahoval ji jen na *sílu ryze duševní,* na poslání, *celý směr* svého *duševního* poslání a *jen* pro případ, kdy poslání to *nemůže* být splněno v mezích vlastního národa? Je to logicky zdůvodněno formulovati si *theoreticky,* schematicky otázku odnárodnění — na těchto *ryze hmotných* předpokladech? Což není panu autoru jasné, že odnárodňuje se řada českých lidí, které nevehnaly na tuto cestu ani zklamané aspirace a neukojená ctižádost, ani cítění v sobě úpadku nebo hynutí rodiny, ani neryzí původ — nečeský živel v krvi, — sumární to výpočet, autorovo schema příčin odnárodňujících — nýbrž prostě tíseň a tlak hmotný? A že to nebyli nijak lidé lhostejní *k lidu,* naopak lidé z lidu? A nestačí k vyložení případu Jana Svatopluka prostě ten hmotný tlak?

Je pravda, Kobosil filosofuje, vystihuje nedostatky, vady, vředy národního našeho života, chytá se jich, *maskuje* se jimi, jak praví autor; ale není to zjev konec konců přece jen sympatický, sympatický tím, že *chce, snaží* se alespoň najíti ideový myšlenkový důvod pro své odpadnutí, že *cítí alespoň,* že fakt ten je závažný, že je třeba jej podepřít, zdůvodnit, ospravedlnit, že vymáhá *myšlenkové sankce?* Není vám alespoň sympatičtější, než ten ryze vznětový, naivně emfatický filosof Kořínek, jenž při slovech vlast a národ celý hned hoří, opíjí se jich zvukem, zaklíná se jimi, — ale přitom ani se nepokouší konec konců rozumově si je osvětliti, ozřejmiti, zdůvodniti, nýbrž odkazuje je velice pohodlně jako *hotová fakta* do *podvědomé končiny citu a krve?*

Mně není pochyby o tom, že *skeptik* nebo i *nihilista* Kobosil jest i *národně uvědomělejší,* než naivní blouznivec a mystik Kořínek. Kobosil pochybuje, popírá národnost — překročuje ji — nemá pravdu, chybuje — ale přece přemýšlí o problému, cítí jej, uvědomuje si jej. Kořínek jej však vůbec necítí — neobsahuje — nevystihuje. Jemu je

všecko jasno, a právě proto jsou pojmy jeho tak mělké a povrchní. Právě proto, že ani žádné nesnáze, obtíže, námahy myšlenkové nevidí. Není zajisté náhoda, že všichni snad naši buditelé prošli pochybami mnohdy velmi vážnými a těžkými — fakt ten má svůj plný sytý psychologický význam.

Víra, která neprošla zkouškami, víra neuvědomělá je matná a třeba se zaříkávala stále a stále, nespolehlivá.

Kořínek odvolává se stále a stále *na cit*. To jest jeho ultima ratio. „Zde (t. j. při pochybnostech národnostních) nemůže býti ani přesvědčování, zde nemůže býti nijakých důkazů, přirovnání, tvrzení. Ničím z toho se cit netvoří. A citu toho je třeba — vždyť v citu jen (??) kotví pojmy (!!) vlast a národ" (Str. 177). Argumentace ta je rozhodně nesprávná, holý a pošetilý krajní mysticismus. U moderního člověka není již toho elementárního citu, na nějž by se dalo stavět tak pevně a nevývratně — u něho již dávno, rozvojem kultury, nastupuje uvědomění a rozumovost na místo citové spontánnosti a samozřejmosti. Stavět povinnosti k národu jen na cit bylo by velmi riskantní. Cit u moderního člověka bývá dosti měnný a zeslabený; na něj spoléhati se může jen velmi málo lidí *neobyčejných*, rozených mystiků. Jen ti dovedou *snad* v citu najít direktivu a plán života. U ostatních však, neposvěcených, stavět na cit je spekulace rozhodně pochybená, a vede k úplnému nezdaru: k jalovosti, frázovitosti, ke konfusím. A to zcela přirozeně: pravý, ryzí, hluboký, obsažný cit je převzácné koření a proto nahrazuje se padělky, surogáty: frázovitostí, slovy, zaříkadly. Vysoký jasnovidný cit jako habituelní stav duševní je nejřidší výjimka a odvolávat se na něj, činit z něho předpis a pravidlo, jak činí p. Havel v Chamradině, je manévr venkoncem hazardní. Jím otevírá se přímo brána frázovitému slovnímu impostorství. Největší většina je neschopna tohoto trvalého povznesení citového, a poněvadž se přesto od ní žádá, je nucena tak přímo nadšení to vylhávat: pravý ryzí cit nahražovat uměle vyvolaným *smyslným rozčilením*, jež jediné — a nic jiného — je vlastenectví davů a hromad.

Proto, opakuju, je mi daleko sympatičtější ten skeptik a snad nihilista Kobosil: on *chce* alespoň rozumově si uvědomit otázku národnosti, vlastenectví — on chybuje sice a nemá pravdu — ale stojí u mne nepoměrně výše než filosof Kořínek, jenž má o vlastenectví názory tak falešné, lživé a zhoubné a přitom vykramařuje je se slepotou dogmatického fanatika . . .

Ale jiná věc ještě: což nechápe p. Havel, že kdyby tomu bylo opravdu tak, jak tvrdí Kořínek, kdyby opravdu vlastenectví nebylo než *temný cit, nic než hlas krve*, — že by pak Kobosil musil být naprosto osvobozen, poněvadž není to jeho vinou, že citu toho necítí, hlasu toho neslyší? . . .

Filip Kořínek pojímá národnost zcela mylně, zcela hrubě po materialisticku . . . ryze statisticky, demograficky. Poslední odvolání jeho jde ke *krvi a kostem lidu*. Rozumím-li dobře té pathetické tirádě na str. 213 dole, chce tu prostě říci, že národnost je v poslední příčině *fakt anthropologický*. To je takový falešný materialistický mysticismus, až stydno. Dovoluju si prostě k p. Havlovi otázku: myslí opravdu, že krev a kosti a mozek a srdce Čecha — chemicky a fysiologicky — jsou jiné než Němce? Což neví, jak subtilní, křehká a pochybná práce je to postavit anthropologický typ slovanský proti germánskému? Neví, že jedna a táž *národnost* je výsledkem, směsí začasté *různých plemen*, jako ku př. národnost tak určitá, jednotná a typická, jako jsou Angličané? Jaké falešné, byzantinské, nepokrokové názory o národnosti, a oč výše stáli jsme již za Havlíčka! Ten zcela jasně pochopil, že princip národnosti „*není princip krve*", ale „samostatnosti, rovnosti, cti a *všeho toho, co člověk na světě za nejvyšší pokládá* a svobodou jmenuje." (Národní noviny, 1849). Problém národnosti nejde řešit ani kostmi ani krví — to je problém *svědomí*, problém *povinnosti a odpovědnosti, problém mravní, problém názoru světového*. A ten nám měl podat p. Havel, rozumově jej vyložit a zdůvodnit a ne pohodlně se ohánět operetovým aparátem, „srdce, mozku, krve a kostí", zaklínat se citem a nadšením a přitom velmi chytrácky a důvtipně — k radosti těch našich starovlasteneckých *pseudo-idealistů*, kteří, jak jsou již slepí, tleskají tomuto falešnému *materialismu* — pomlouvat poctivé lidi, kteří problém národnostní ethiky chtěli rozumově formulovat a řešit.

Na konci *Chamradiny* uvádí p. Havel schematický přehled příčin odnárodnění. Jsou prý to: „buď zklamané aspirace a neukojená ctižádost, buď cítění v sobě úpadku nebo hynutí rodiny nebo neryzí původ — nečeský živel v krvi" (231). V Janu Sv. Kobosilovi jsou všechny tyto příčiny shrnuty — pravý pathologický preparát... Myslím, že příčiny, jež tu p. Havel vyjmenoval, jsou velice sporné a problematické. Tak poslední z nich — že by neryzí původ měl za následek zeslabení národního sebevědomí a tím vratkost a kolísavost — je rozhodně nepravá a dá se zcela empiricky vyvrátit: veliké množství fanatiků národnostních při čáře pohraničné bývá neryzí krve. A také theoreticky je to zcela důvodné: kde se protivy zblízka stýkají, vykrajují se určitě, determinují se určitě, nutí k rozhodnutí se mezi nimi a nepřipouštívají kolísavou neurčitost.

Také první dvě příčiny zdají se mi velmi pochybné. Nesetkal se p. Havel ještě s lidmi, kteří v individuálných dráhách a snahách svých ztroskotali a za to opíjejí se rádi laciným vínem úspěchů *všeobecných*, zapíjejí své vlastní *individuálné* nezdary nadšením *hromadným, kolektivným*, do něhož rádi se vrhají, v němž rádi tonou, v němž zapomínají na vlastní slabost a bídu? Nesetkal se ještě s těmi, jimž pýcha *hromadná* nahrazuje pýchu, sebevědomí a sílu vlastní a individuálnou? Myslím, že jsou neobyčejně četní a právě z nich že se rekrutují skuteční *fanatikové* hromad — fanatikové přirozenými psychologickými podmínkami.

Celé ponětí národnostního problému v *Chamradině* je vůbec neobyčejně nejasné, nepropracované, mělké, koketující okázale a vypočtěně s běžnými domácími předsudky a nesoudností. Hrot její má být obrácen proti *individualismu*, tuším, ale jak uboze vede si tu p. spisovatel, jak ani ponětí nemá, co individualismus jest. Důkazem toho je prostě ten křiklavý fakt, že p. *autor ztotožňuje jej — s egoismem.* Ne, p. Havle, váš Kobosil není individualista, to je prostě ubohý, malý *prospěchář, ubohý sobec!* To je buď taková nevědomost nebo zlomyslnost, že činí každou diskusi nemožnou.

A ty vaše názory o lidu, jak falešné a nepravdivé jsou! Jak by vám tu bylo třeba poučení a jak by vám tu mohl pomoci právě ten individualismus, s kterým tak nešlechetně točíte. Poslyšte si velmi rozumný citát — a to ne z nějakého moderního básníka dekadenty — nýbrž z učence zcela odborného, z francouzského sociologa Gabriela Tarda: „Náš duch velmi živě brání se tomu názoru — velmi pravděpodobnému přece — že v minulosti jako přítomnosti lidé lišili se od sebe povahou, duchem, náklonnostmi, fysiognomií; že mezi nimi byli vždycky vynálezci nebo smělí novotáři, již měli velikolepé sny, neobyčejné ctižádosti a lásky. Jsme příliš vedeni k tomu pokládati společenské tvorby provedené v předhistorii za útvary bezvědomé. Zdá se nám paradoxním mysliti si, že lidé oněch dob věděli, jako my, co činí a co chtějí. A tento předsudek je po mém názoru jedna z ilusí, jež co nejvíce zadržují příchod pravé vědy sociálné. Brání nám pochopit formaci řeči, náboženství, vlád, průmyslu, uměn."[1]

A umělecká, formová, stylová cena *Chamradiny?* Po mém soudu: zcela průměrná. Mnoho se psalo o dokonalé umělecké formě *Zápisků stud. phil. Kořínka*, o intimním teple umělecké realistické drobnomalby, o plastické objektivitě maupassantovské. Neznám ostatních dílů *Zápisků*, ale jsou-li jako tento, pak je to lež. Věty šedé, střízlivé, mnohomluvné, rozkládající dlouhými suchopárnými popisy a výklady, co by měly sytě, barevně v rytmu a vůni obrazů sugerovat. O věcech samozřejmých, postřezích všedních a známých hovoří ten pedantický fanatik Kořínek, jako o objevených Amerikách. Ta směs pedantičnosti a fanatismu — moment tento je charakterističtější psychologicky, než se komu zdá — mohla dát autorovi novou originelní, myslím uměleckou intonaci, ale musil by býval chytit celou věc právě na ruby: ne z té *bahenní, žabí*, jak říká Nietzsche, nýbrž z lehké *ptačí perspektivy.*

---

1 - G. Tarde, La logique sociale, [Paris 1895], předml. XIV.